

Eglė ŽILINSKAITĖ

Vilniaus universitetas

M. DAUKŠOS *POSTILĖS* POSTPOZICINIŲ VIETININKŲ IR JIEMS SINONIMIŠKŲ PRIELINKSNINIŲ KONSTRUKCIJŲ VARTOSENA IR VERTIMO ŠALTINIAI

1. Senieji lietuvių kalbos raštai fiksuoja postpozicinių vietininkų keitimą prielinksninėmis konstrukcijomis – lokacijos sintetinės raiškos vartimą analitine. Sparčiausiai šis procesas vyko vakariniame rašomosios kalbos variante. Vidurinio varianto atstovo Mikalojaus Daukšos *Postilėje* paliudyta gana stipri visų keturių postpozicinių vietininkų sistema, taip pat jų bei prielinksninių konstrukcijų koreliacija ir konkurencija. Galima išskirti aiškias šių dviejų lokacijos raiškos būdų vartosenos tendencijas. Postpozicinių vietininkų ar prielinksninių konstrukcijų pasirinkimą lemia ne tik lietuvių kalbos struktūra, bet dažnai ir originalo sintaksė.

Postpoziciniai vietininkai apibūdinami diferencinių požymių poromis *slinktis / neslinktis*, *vidus / nevidus* (Rosinas 1995, 53–54). Šio straipsnio struktūra remiasi diferenciniais požymiais *slinktis / rimtis*: pirmiausia aptariami *slinkties* veiksmažodžių valdomų iliatyvo ir aliatyvo prielinksniniai koreliatai, po to – kontekstuose su *rimties* veiksmažodžiais vartojamos inesyvo ir adesyvo prielinksninės konstrukcijos. Pavyzdžiai rinkti iš visos Daukšos *Postilės*, lietuviškosios sintagmos nuosekliai grentintos su vertimo šaltinio – Jokūbo Vujeko *Mažosios Postilės* sintaksinėmis konstrukcijomis¹.

Straipsnyje bandoma apžvelgti postpozicinių vietininkų ir jiems sinonimiškų prielinksninių konstrukcijų vertimo šaltinius, vartosenos atvejus ir nustatyti, kaip Vujeko *Postilė* galėjo lemti Daukšos vertimą.

2. Iliatyvui būdinga direktyvo galinio taško *viduje*, į kurį daiktas juda ir kurį pasiekus *slinktis* nebevyksta, funkcija (Sližienė 1994, 24). Be iliatyvo, Daukšos *Postilėje* *slinkties* galinį tašką žymi prielinksniniai jo koreliatai *ing + acc.*, *ant + gen.*, žymiai rečiau ir tik tam tikruose kontekstuose – *tarp + gen.*, *po akim + gen.*

2.1. Prielinksninė konstrukcija *ing + acc.* yra pagrindinis semantinis iliatyvo ekvivalentas. Kaip ir iliatyvu, ja paprastai verčiamos trys lenkų kalbos prielinksninės konstrukcijos: *do + gen.*, *w + acc.*, *na + acc.* Dažniausiai iliatyvas ir prielinksninė

¹ Dėl straipsnio apimties panaudota tik nedidelė surinktų pavyzdžių dalis.

konstrukcija *ing + acc.* „atliepia“ lenkų kalbos prielinksnio *do* junginius su *genityvu*, plg.: *taffái Karâlus (...) úžžęge da gú n'333 ~ wstąpił do niebá 350* ir *W. Christus (...) inğ dá gu užžęge 22614 ~ do niebá wstąpić raczył 23421*; (*paukščiai*) *ne sêie / nei piauia / nei ręka klun ūfna 3304 ~ áni zgromadźáią do gumien 34010* ir *kwieczius furínt inğ kluną sawą 8333 ~ pšenicę zebrác do gumná swoiego 8518*.

Kiek retesnis iliatyvo ir *ing + acc.* vertimo šaltinis – lenkų kalbos konstrukcijos su prielinksniu *w*, plg.: *iie tinklą láidže mariof n' 37730 ~ oni sieć ápuścźáią w morze 3928* ir *beláidžęnczius tinklą ing marés 3777-8 ~ puścźáiące sieć w morze 3917*; *pęcźiu n' úgnies tureio bût immești 8135-36 ~ w piec ogniŝty mieli býć wrzuceni 8247* ir (*Angelai*) *ímés iūs inğ pęczių úgnies 8324 ~ wrzucą ie w piec ogniŝty 859*.

Tik keletas sintagmų išversta iš prielinksnio *na* junginių, pvz.: *žmónęs šwęntiėii (...) gíriofna bėgo 48447 ~ ná puścźę ućiekáli 51731*; *ėlgetą inğ antí Abrômo núnefše Angelai 52321 ~ ná łono Abráhámowe zániešli Anyołowie 56834*; *kurí [nendré] nuğ wéio subũias kiekwienón šalin' 2019 ~ się od wiátru kołyfše ná káždą strone 2014*.

Iliatyvas ar *ing + acc.* kartais gali atitikti ir lenkų kalbos prieveiksmius, pvz.: *Pharžėufšai (...) suėioš draugen' 34341 ~ zefšli się społu 35440*; *Žmôgus wiėnas éidamas šwėtimen' šalin' 38614 ~ Człowiek ieden iádąc precź 40019*.

2.2. Iliatyvo ar prielinksninės konstrukcijos *ing + acc.* pasirinkimo lenkų kalba lemti negalėjo, kadangi vertimo šaltiniai dažnai sutampa. Šie adekvatūs būdai direktyvo galinio taško funkcijai reikšti gausiai vartojami Daukšos *Postilėje*, dažnai vienoje leksinėje ir semantinėje aplinkoje. Tačiau galima nurodyti dažnesnės vieno ir kito vieneto vartosenos atvejų.

2.2.1. Prielinksninės konstrukcijos *ing + acc.* vyravimas pastebimas:

a) kai galinio taško funkciją atliekantis pasyvusis daiktavardis yra abstraktas, pvz.: *pralidėt (...) ing paláiminimą ámžiną 10413 ~ wprowadźić (...) do błogofłáwieńŝtwá wiecźnego 10535-36*; [*geiduliai*] *gramźdina žmógu inğ prâpultí ir inğ pasmerkimą ámžiną 16538 ~ narzáią człowieká w zátrácenie y w potępienie wiecźne 17136*. Jei galinį tašką viduje žymintis pasyvusis daiktavardis yra konkrečios reikšmės, iliatyvo ir prielinksninės konstrukcijos *ing + acc.* vartosena pasiskirsto apylygiai;

b) su smogimo veiksmoždziais; veiksmoždis *mušti* vartojamas tik su prielinksniu *ing*, *ištikti* kartais gali valdyti ir iliatyvą, pvz.: *kiti pláŝtakomis múfše inğ wêidą io 15836 ~ bili w twarz iego 16443*; (*Židai*) *múfše ií kúmŝcionis ing káklą 10439 ~ bili goz á ŝyie 1063, kas (...) ižtiks inğ krūtis 57452 ~ álbo že się uderzywŝy*

w pierśi 621₅₁; plg.: *iei kas tawę ifstiks de fšinan' žandán' / pastatik' iam' ántrą 488₂₉ ~ iefli cie kto uderzy w práwy policzek / nástawże mu drugiego 521₂₈₋₂₉;*

c) su lokacijos keitimo reikšmės veiksmažodžiais *pernešti, pergabenti*, kai nusakoma slinktis iš pradinio taško (*iš + gen.*) į galinį (*ing + acc.*), pvz.: *W. Chrystus pėrgabenos' iau izg pagadinimo ing ne pagadinima / izg mirimo ing giwâta / ir izg žemes ing dagu 188₁₇₋₁₈ ~ P. Chrystus przenioł się już z skáżoności do nieskáżenia / z śmierci do żywotá / áz żemie do niebá 196₂₆₋₂₇*. Galinį tašką žyminčios prielinksninės konstrukcijos vartosenai šiuose kontekstuose įtakos turi pradinio taško konstrukcija *iš + gen.* – po vienos prielinksninės konstrukcijos eina kita (*iš – į*);

d) su būsenos kitimo veiksmažodžiais *pavirsti, išdygti, atgimti, apvirsti, paversti, permaintyti*; iliatyvo su minėtais veiksmažodžiais rasti nepavyko, todėl vargu ar junginius su jais galima laikyti semantiniiais iliatyvo ekvivalentais.

2.2.2. Iliatyvą įprasta vartoti po junginio *pakelti akis*², prielinksninės konstrukcijos *ing + acc.* šiame kontekste nėra³, pvz.: *mėldžės / pakėles drášeį akis sawás dagú n' 315₉ ~ podniozřzy śmieie oczý swoie w niebo 324₄₇; múitinínkas (...) ne norėio nei akių dagun pakėlt' 313₂₆ ~ niechciał oczu do niebá podnieść 322₄₃*. Žodžių junginyje *pakelti akis* 'pažiūrėti, pažvelgti' veiksmažodis *kelti* žymi akių slinktį, forma *dangun* – galinį tašką, todėl iliatyvo vartoseną jame yra motyvuota.

2.3. Prielinksninė konstrukcija ant + gen. kaip iliatyvo sinonimas randama žymiai rečiau nei *ing + acc.* Pastaroji, skirtingai nei iliatyvas ar junginys *ing + acc.*, be konteksto judėjimo nerodo, jos sinonimiškumas iliatyvui išryškėja tik junginiuose su slinkties veiksmažodžiais. Konstrukcija *ant + gen.* ne visais atvejais yra iliatyvo semantinis ekvivalentas – su iliatyvu ir prielinksnine konstrukcija *ing + acc.* ji sudaro priešpriešą *vidus / paviršius*, kuri neutralizuojama kryptį ar slinktį į daikto vidų žyminčiuose kontekstuose (rasta pavyzdžių su veiksmažodžiais *eiti, ipulti, žengti, pralydėti, vesti, leisti, imti, vaikščioti, perleisti, siųsti*), pvz.: *Chrystus ant to pasáúlo atáio 2₂₆ ~ Chrystus ná świát przyšedł 2₄₃; Maria žėgdama ant dagų 616₃ ~ Márya wstėpuiąc ná niebiofá 528₄₆; būdelei (...) tawé práłidi ant wietós pažudimo 174₁₂ ~ cie prowadzą ná mieśce strácenia 183₁₃; Nūdemes (...) wėda ant amžinų tamsibių 244₆ ~ wiodą ná wieczne ciemności 252₂₃*.

2.3.1. Prielinksnio ant junginių kaip iliatyvo semantinių koreliatų vartoseną Daukšos tekste suponuota Vujeko *Postilės* sintagmų – jais verčiamos lenkų kalbos prie-

² Be iliatyvo, šiame kontekste galimas ir aliatyvas, pvz.: *nedrřfo pakėlt' dagá usp akių sawų 315₁₂ ~ nieśmiał podnieść ku niebu oczu swoich 324₄₉*.

³ LKŽ V 545 junginio *pakelti akis* kaip nusistovėjusio posakio vartosenos pavyzdžiai daugiausia duoti su prielinksnine konstrukcija *į + acc.*

linksninės konstrukcijos *na + acc.* Pavyzdžiui, *ant + gen.* dėl originalo įtakos vartojama sintagmoje *lipti į medį (lipti ant medžio: (žmôgus) užlipo ant mēdžio lāuko figos 574₁₅ ~ wstąpił ną drzewo płonney figi 621₁₀)*, taip pat junginiuose su veiksmoždžiu *spjauti* galinio taško reikšme, pvz.: *(wirai) spieude ant wêido io 158₃₅ ~ plwáli ną obliczeiego 164₄₂; spiâudidamí ant io 168₃₂ ~ A pluiac nań 174₂₁*. Semantinių atitikmenų iliatyvo ar *ing + acc.* šiuose kontekstuose nėra.

2.3.2. Sprendžiant iš Daukšos *Postilės*, XVI a. kalboje konstrukcija *ant + gen.* kaip iliatyvo atitikmuo nebuvo paplitusi. Tai liudija nemaža atvejų, kai:

a) lenkų kalbos konstrukcijos *na + acc.* verčiamos ne tik prielinksnio *ant*, bet ir prielinksnio *ing* junginiais bei iliatyvu, plg.: *éikite fwódbon' 350₃₂ ~ podźćie ną wesele 362₉; eit fwódbon' 353₂₂ ~ išc ną gody 364₃₇; ieiome ing ta fwódbą 352₂₈ ~ wesi ną te gody 363₅₁; plg.: iêifime ant' anós táimos fwódbos 570₅₁ ~ wnidziemy ną one fscżefne gody 617₃₉;*

b) greta lenkų kalbos junginių *slinkties* veiksmoždis + *ną* *świát* Daukšos *Postilėje* labai dažnos *slinkties* veiksmoždis + *ant* pasaulio tipo sintagmos. Šiame kontekste galima ir konstrukcija *ing + acc.*, tačiau iliatyvo *pasaulin* rasti nepavyko, plg.: *ataieu ing pasáuli 425₃ ~ przyśedł ną świát 440₆; nūgas ataiéi ant to pasauło 307₄₅ ~ nągi przyśedł ną ten świát 316₅₀;*

c) junginys *slinkties* veiksmoždis + iliatyvas *girion* (*Westas buo Jėsus giri on 106₃₇₋₃₈ ~ Záviedzion był P. Jezus ną puścżą 107₄₂; mókákimes (...) Wiefspati Jėsy sakâot' (...) ne tiektái miėstan' / bęť ir giri on' 300₁₅ ~ násládowác nie tylko do miásta / ále y ną puścżą 308₃₈)* Vujeko tekste visada randama *slinkties* veiksmoždis + *ną* *puścżą*.

Vujeko *Postilėje* minėtosios lenkiškos sintagmos vartojamos tik su prielinksniu *na*. Jų vertimas iliatyvu (ar konstrukcija *ing + acc.*) rodo šio linksnio įprastumą kontekstuose su *slinkties* veiksmoždžiais galinio taško viduje reikšme.

2.3.3. Prielinksnių įvairavimas pastebimas ir Vujeko *Postilėje* – toje pačioje leksinėje aplinkoje vartojami ir *na* (verčiama *ant + gen.*, *ing + acc.*), ir *do / w* (verčiama *ing + acc.*) junginiai, pvz.: *Nie wstępuyże ną fad 293₂₆ ~ Ne iéik' ant sũdo 285₄₆; nie raczył sstępowác w fad 180₁₈ ~ ne iéitú ing fũda 171₁₇; wnidźże iuż ną wesele Páná swoiego 398₃₈ ~ iéikię iau ing liksmîbę Wiefspatiés 384₂₇; wnidz do wesela Páná twego 401₁₀ ~ iéik' ing dźéûgřma Wiefspatiés táwo 386₂₈*. Tokie atvejai rodo, kad konstrukcija *ing + acc.* yra įprastesnė direktyvo galinio taško funkcijai žymėti. Dažnesnę šio prielinksninio junginio vartoseną galėtų lemti ir vidaus reikšmę pabrėžiantys *slinkties* veiksmoždžiai su priešdėliu *į-*.

2.3.4. Kai galinio taško funkciją atlieka aktyvusis daiktavardis ar įvardis, vartojami tik iliatyvo semantiniai ekvivalentai *ing + acc.* ir *ant + gen.*, paties iliatyvo rasti

nepavyko: *Dwasfiá S. atáys ing tawe* 438₁₀ ~ *Duch S. nádeydzie ná cie* 454₉; *Dwasfiá S. užeis ing tawe* 601₈ ~ *Duch s. nádeydžie ná cie* 461₁₆ ir *Dwasfiá S. tiêg užeis ant tawes* 601₁₄ ~ *Duch s. práwi / nádeydžie ná cie* 461₂₂. Tokie atvejai labai reti, kadangi galinį tašką paprastai žymi pasyvieji vardažodžiai. Įvardžiai, reiškiantys gyvas būtybes, su slinkties veiksmažodžiais vartojami aliatyvo linksniu.

2.4. Prielinksninė konstrukcija *tarp + gen.* kaip iliatyvo sinonimas aptinkama sintagmose su intransityviniu slinkties veiksmažodžiu *ipulti*. Galinio taško reikšmę jose gali atlikti ir pasyvieji, ir aktyvieji daiktavardžiai (pasyvieji atitikmenį iliatyvą turi, aktyvieji – ne), pvz.: *kitá (sékla) impûte tarp erfkeczíú* 97₂₂ ~ *drugie upádlo miedzy ciernie* 99₃₋₄; plg. *kuríi (sékla) impûte erfkeczíúfn* 97₃₄ ~ *ktore wpádlo w ciernie* 99₁₅; *kurís (žmogus) impûte tarp látru* 322₂₁ ~ *ktory wpadł miedzy z boyce* 332₂₇. *Tarp + gen.* yra vertinys iš Vujeko *Postilės* prielinksnio *miedzy* junginių. Kontekstuose su slinkties veiksmažodžiais jie, kaip ir iliatyvas, reiškia slinktį į daiktų, žyminčių sankaupą, ertmę, vidų. Vidaus semą stiprina *pulti* priešdėlinis vedinys *ipulti*.

2.5. Iliatyvo semantinis atitikmuo *po akim + gen.* aptinkamas leksinėje aplinkoje *slinkties veiksmažodis + po akim + gen.* Tokie junginiai žymi judėjimą į tam tikrą aplinką kaip į galinį tašką, pvz.: *O Jėzus stóios po akim' Stóraftos* 164₃ ~ *A Jezus stánał przed Stároftą* 170₇; *Judóžius (...) pėnigus (...) pámete po akim iú* 165₁₁ ~ *porzućil przed nimi* 171₁₁; *bus furinkti po akim sósto anó wísi* 7₃₇ ~ *będa zgromádzeni przed stolicę* 7₃₇. Lenkų kalbos prielinksnis *przed* 'prieš; pirma; ties' vidaus reikšmės neturi, atvirkščiai, jis nurodo pašalį. Tačiau lietuviškame tekste jo atitikmuo *po akim* žymi apibrėžtą erdvę, į kurios vidų juda asmuo ar daiktas, todėl šiuo atveju konstrukciją *po akim* paminėti kaip iliatyvo sinonimą korektiška⁴.

3. Pagrindinis galinį tašką *n e v i d u j e* reiškiančio **aliatyvo** sintaksinis sinonimas yra prielinksninė konstrukcija *ant + gen. Ties + gen. / instr., net ik + gen. / dat., pas + acc., prieg + dat.* kaip aliatyvo atitikmenys vartojami žymiai rečiau.

3.1. Prieš aptariant prielinksninius aliatyvo atitikmenis, vertėtų apžvelgti paties **aliatyvo** vertimo šaltinius. Šiuo linksniu dažniausiai verčiamos trys lenkų kalbos prielinksninės konstrukcijos: *do + gen., ku + dat., na + acc.*

Aliatyvas, kuriuo versta konstrukcija *na + acc.*, Daukšos *Postilėje* yra rečiausias, pvz.: *tulos žwaizdes (...) nuğ ritú wakarum p tėsianczios* 502₂₋₃ ~ *ná zachod ciągnące* 543₁₇; *wiffą pasáuli pagręžt' intikéiimop* 450₄₈₋₄₉ ~ *wfzytek świat náwroćic ná wiárę* 477₃₁; *malóne Wiefspaties / iog mus fawóp dwârop pri-*

⁴ J. Gelumbeckaitė (2002, 167) konstrukcijas *pa akių (akim) / pa ausų (ausim)* Jono Bretkūno *Biblijos* Evangelijoje pagal Luką sieja su krypties į tam tikrą aplinką nuoroda ir aprašo šalia galinio taško viduje funkciją atliekančių konstrukcijų *ing + acc., ant + gen.* ir iliatyvo.

ima 24₂₅ ~ *láfká Páňska / že nas ná swoy dwor przyimue* 25₂. Pasak Axelio Holvoeto (žodinė informacija), lenkų kalbos junginys *na + acc.* kryptiškai žymėti vartojamas tada, kai rimtis su tuo pačiu žodžiu (daiktavardžiu, įvardžiu, dalyviu) reiškiamas taip pat su prielinksniu *na* – konstrukcija *na + loc.*

Antras pagal dažnumą aliatyvo atitikmuo originale, lenkų kalbos prielinksninė konstrukcija *ku + dat.*, geriausiai atspindi aliatyvo reikšmės niuansus, pvz.: *Artinós Jefausp Muitinikái ir griešniei* 279₁₋₂ ~ *Byli przybliżáciacy się ku Jezusowi Celnicy y grzešni* 286₅₁; *Ar ne galētu (...) kiekvienas małdósp / nôbażnumop / pânduksióp iúdintiś* 102₃₅ ~ *się (...) nie mógł káždy ku modlitwie / ku nabożeństwu / ku nádżiei wzbudzić* 104₁₆; *pralidi mus giwatosp amżinosp* 516₂₆ ~ *prowadzą nas ku żywotowi wiecznemu* 562₁₇. Lenkų lietuvių kalbų (pvz., Vaitkevičiūtė 1979) ar lenkų kalbos (Słownik języka polskiego, 1902) žodynuose duodama *ku* junginių su datyvu reikšmė yra ‘artėjimas prie, link kokio nors objekto’. Ji nurodoma ir kaip knyginė (Słownik poprawnej polszczyzny, 1993). XIV–XV a. lenkų rašto paminkluose konstrukcija *ku + dat.* buvo labai paplitusi ir įprasta, tačiau nuo XVI a. pr. ji palaipsniui keičiama prielinksnio *do* junginiais su genityvu⁵.

A. Holvoetas skirtumą tarp prielinksnių *ku* ir *do* konstrukcijų su slinkties veiksmažodžiais aiškina kaip požymį *nepasiektas tikslas / pasiektas tikslas* (skirtumai kai kuriais atvejais gali būti neryškūs). *Ku + dat.* rodo kryptį, judėjimą link objekto, kai tikslas nėra pasiekiamas, o *do + gen.* suponuoja judėjimą į vidų, t. y. tikslo pasiekimą. Todėl konstrukcija *do + gen.* kryptiškai reikšti vartojama dažniausiai su žodžiais, kurie kontekstuose su rimties veiksmažodžiais yra ir prielinksninėse konstrukcijose *w + loc.* (vidaus reikšmė). Tuo tarpu *ku + dat.* rimties atitikmuo būtų prielinksnio *przy* junginiai (pašalio reikšmė – adesyvas).

Aliatyvas dažniausiai atitinka lenkų kalbos prielinksninę konstrukciją *do + gen.* Tačiau lyginant aliatyvus su Vujeko tekstu, matyti, kad tie patys aliatyvai gali būti verčiami ir iš *ku + dat.*, ir iš *do + gen.*, plg.: *idant’ mus priwóbity ir pritruaktý sawęsp* 347₂₀ ~ *przyciągnął do siebie* 358₃₀ ir *nórumas priwerstý ir priteštý sawęsp wifsús* 347₂₁ ~ *przyciągnęła k sobie* 358₃₁; *râgino wifsús (Jonas) gailéimop nûdemiy* 28₄₁ ~ *nâpominął wŝytkich do pokuty* 28₅₄ ir *râginimo gerúmþ darbúmþ* 313₃₃ ~ *nâpominánia ku ucżynkom dobrym* 323₂₆;

⁵ „ku któremu lub do którego skierowana jest czynność czasownika nadrzędneho, wyrażona przyimkiem *ku* lub *k* z C; ta konstrukcja i dziś znana, ale razcej szczątkowa i przeważnie zastąpiona przyimkiem *do* z D, w starszej polszczyźnie ma bardzo szeroki zakres użycia“, dar plg.: „W pierwszych dziesięcioleciach XVI w. wychodzą te konstrukcje z użycia, a za przyimiek *ku* pojawia się *do*“ (Klemensiewicz et al. 1955, 427).

imfiú ius fa wɛsp̃ 446₄₂ ~ *wezmę was k sobie* 474₂ ir [Jėzus] *Angelus (...)* *tęsia fa wɛsp̃* 508₃₅₋₃₆ ~ *poćiagga do śiebie* 553₅₄. Galima išvada, kad šios dvi prielinksninės konstrukcijos, aliatyvo reikšme galėjusios viena kitą pakeisti, XVI a. lenkų kalboje tam tikrais atvejais didelių reikšmės skirtumų neturėjo.

3.1.1. Aliatyvu gali būti verčiamas ir lenkų kalbos genityvas be prielinksnio *do*, tuomet *do* yra veiksmažodžio priešdėlis, pvz.: *tie priėis ałgós p̃ ne iż bילו-mosp̃ / tai yra gíwatos p̃ amżinos p̃* 382₁ ~ *ći dostapią zapłáty niewymowney / to iest żywotá wiecznego* 396₁₅₋₁₆; *iřkákť garbėsp̃ giwátos amżinós* 371₄₀ ~ *dostapić chwały żywotá wiecznego* 383₅₂⁶. Tokia vartoseną lenkų kalboje galėjo lemti genityvo atsiradimą vietoj aliatyvo ir Daukšos *Postilėje*, pvz.: *Kas užgúli řwėtimo řwėnczių* 339₃₂ ~ *Co się dotyczye świąt świeceniá* 350₃₀; *Kuri ó (itikėjimo) priwėřt gálime* 257₂₆ ~ *ktorey dowieść możem* 265₂₂; *bę pigái to priwėřsimę* 443₁₃₋₁₄ ~ *tedy řnádnie tego dowieđziemy* 463₃₄ (plg. *Kuris řitái wiėnq iż řkaicżėus Apářtały to p̃ priwėde* 155₄₅ ~ *do tego wpráwiło* 161₄₀). Aliatyvinę genityvo vartoseną vietoj kitokio lenkų kalbos junginio (pvz., *kitnókimę da gáus akiř sawás* 321₃₀ ~ *podnořmy ku niebu ocży swoie* 331₁₅; plg. *nedriřřo pakėlt' da gáus p̃ akių sawų* 315₁₂ ~ *podnieść ku niebu ocżu swoich* 324₄₉) galima būtų aiřkinti genityvo, versto iš lenkų kalbos veiksmažodžių su priešdėliu *do* junginių, įtaka arba kaip spausdinimo klaidas.

3.2. Prielinksninė konstrukcija *ant + gen.*, vartojama su slinkties veiksmažodžiais, gali būti ir aliatyvo, ir iliatyvo sintaksinis-semantinis atitikmuo. Neabejotinai aliatyvo posistemii ji priskiriama tada, kai toje pačioje leksinėje aplinkoje aptinkamas aliatyvas. Tikslinga skirti dvi šiam vietininkui sinonimiřkas konstrukcijas *ant + gen.* – abi jos, kaip ir aliatyvas, žymi galinį tařką neviduje, taćiau viena jų turi pavirřiaus semą, kita – ne.

3.2.1. *Ant + gen.* ‘galinis tařkas neviduje’. Paprastai aptinkama abstrakćia reikšme, dařniausiai su tikslo reikšmės atspalviu. Su intranzityviniais slinkties veiksmažodžiais konstrukcija nėra dařna (*żydái (...) ant' tikėiimo io řugriřtų* 411₄₅₋₄₆ ~ *řię (...) ná wiáre iego náwroćili* 425₄₄), su tranzityviniais randama dařniau, pvz.: *řmónes (...) kũnq ant pałáidoiimo práliidi* 550₁₀ ~ *ćiáło do grobu⁷ prowadzacy* 596₄₀; *kurié ant pikto wėda arba kúrřto* 247₄₅ ~ *ná źłe rádzcym álbo*

⁶ XVI a. lenkų kalboje taip vartojami įvairūs veiksmažodžiai, pvz.: *dojść, dobieć, dolecieć, doróść, dopuścić* (P i s a r k o w a 1984, 101). Istorinėje lenkų kalbos gramatikoje apie tai rařoma taip: „w staropolszczyźnie mówiono *czego nas dowieđzi*, poniewař format *do* był tak żywo odczuwany w czasowniku *dowieść*, że nie było potrzeby powtarzania go przed okreřleniem rzeczownikowym“ (K l e m e n s i e w i c z et al. 1955, 415).

⁷ Pažodžiui verćiant, ćia turėtų būti vartojamas aliatyvas *grabop*. Daukša pasirenka veiksmažodinį abstraktą ir prielinksninę konstrukciją *ant + gen.*

podwodzącym 255₄₅. Dauguma konstrukcijų yra pažodiniai vertiniai iš lenkų kalbos junginių *na + acc.*, kurie ir lemia konstrukcijos *ant + gen.* atsiradimą lietuviškame tekste. Jei prielinksnio *ant* junginių lenkiškas variantas yra *ku + dat.*, tokiu atveju konstrukcijos aliatyviškumas neabejotinas, pvz.: *kas galētu mus ant' paniekinimo pasáulo teip galingai priwêft ir paiudint* 579₂₅₋₂₆ ~ *ku wzgárdźie świátá przywieść y pobudźić* 626₃₆.

3.3. *Ant + gen.* (t. p. aliatyvas) 'galinis taškas', 'sąlytis su paviršiumi'. Ši konstrukcija nuo anksčiau aptartosios skiriasi viena papildoma sema – sąlyčiu su paviršiumi. Prielinksnio *ant* junginiai tokiais atvejais dažniausi, tačiau kartais aptinkamas ir aliatyvas. Daiktavardžiai, išreikšti aliatyvu ar pavartoti prielinksnio *ant* junginiuose, yra konkrečios reikšmės pasyvieji, pvz.: *pridêięs gâłą winieš fswęnto f p r á k o f p i o* 176₇ ~ *przyłóżywfszy koniec gwoźdźiá do świętey ręki iego* 184₅₁; plg.: *kuriau (...) búwo krîż éuf p prifêge* 176₃₅ ~ *ktorego (...) byli do krzyżá przybili* 185₂₇ ir [Jėzus] *ant' krîżeus norêio bût prifagôtas* 147₂ ~ *ná krzyżu chćiał być záwiefsony* 152₃₄.

Veiksmažodžiai *sodinti, dėti, kloti, klostyti, tiesti* vartojami tik su prielinksnine konstrukcija *ant + gen.* Pastaroji verčiama iš lenkų kalbos prielinksnio *na* junginių, kurie taip pat suponuoja paviršiaus semą. Todėl, remiantis reikšmėmis 'galinis taškas' ir 'paviršius', tokias sintagmas su minėtais veiksmažodžiais galima skirti prie aliatyvo posistemio. Pvz.: *muczêłnikai rubús sawús (...) dédawo ant kêło* 5₁₅ ~ *kládli ná drodze* 5₂₂.

3.4. Prielinksninė konstrukcija *pas + acc.* kaip aliatyvo koreliatas reta; ji aptinkama kontekste su veiksmažodžiu *pulti*: *wiená (sėkla) pûte pas kêłą* 97₁₉ ~ *iedno upádło podle drogi* 99₁. *Pas + acc.*, kuria verčiamas lenkų kalbos prielinksnio *podle* junginys, tekste paprastai vartojama su rimties veiksmažodžiais ir atitinka adesyvą. Tačiau kontekste su veiksmažodžiu *pulti* ji igyja krypties nuorodą – „atliepia“ aliatyvą – ir kaip konstrukcija *ant + gen.*⁸ reiškia judėjimą į daikto paviršių kaip galinį tašką.

3.5. Reta ir konstrukcija *prieg + dat.*, pvz.: *o kažg kad prieg tam prieit' káłbos (...) welino* 472₅₂ ~ *A což gdyk temu iefcže przystapią* 503₄₀₋₄₁; *idánt' butú [Dievas] nufiûntęs prieg yfsmintigiemus tárna sawą* 61₃₅ ~ *posłtał przy Mę drcách flugę swego* 61₃, plg.: *mus fiúnczia Apástalump / ir iu wiétinikum p / kunigúmp / ir piemėnúmp Baźnîczîos* S. 328₁₇₋₁₈ ~ *nas odsyła do Apostołow / ydo ich namiástkow / do Káplanow / y Pásterzow Kościoła świętego* 338₃₁₋₃₂. *Prieg + dat.* paprastai vartojama su rimties veiksmažodžiais vietai

⁸ Plg.: *kurii (sėkla) pûte ant gerós žėmęs* 97₃₆₋₃₇ ~ *ktore upádło ná dobrą ziemię* 99₁₇; *lietús flakútas púláfis ant žėmes* 398₄₁ ~ *pádáiacy ná ziemię* 412₃₃.

pašalyje žymėti (adesyvo reikšmė), tačiau su slinkties veiksmažodžiais gali būti sinonimiška aliatyvui.

3.6. *Ik + gen. / dat.* Prielinksnio *iki* reikšmė suponuoja judėjimo kokio nors objekto link reikšmę⁹, pvz.: *Bažnîczia nuplâto / nêt' ik kraŝtâ mus pašâulo* 378₃₁ ~ *Kościół rozŝerzył áŝ do grânic ŝwiâtâ* 392₄₄; *iŝtiefie ŝakâs ŝawâs nuĝ mârių / nêt' ik mârių* 87₄₆ ~ *roŝciagnâł gâłęŝie ŝwe od morzâ áŝ do morzâ* 89₁₆; *aliéius nuĝ gatwôs nuŝégia (...) nêt' ik' ŝtêrbłai io* 70₂₋₃ ~ *oleiek z głowy ŝtêpuie áŝ do podolkâ iey* 382₁₉. Iš pavyzdžių matyti, kad konstrukcija vartojama sintagmoje *slinkties veiksmažodis + net ik + gen. / dat.* = lenkų kalbos *slinkties veiksmažodis + aŝ do + gen.* Šio lenkų kalbos junginio perteikimas aliatyvu Daukšos *Postilėje* nėra paliudytas, tačiau konstrukciją aliatyvo posistemiiui priskirti leidžia jos reikšmė.

3.7. *Ties + gen. / instr.* Ši konstrukcija kaip aliatyvo koreliatas aptinkama kontekstuose su veiksmažodžiais *imti, ateiti, siųsti*. Verčiama iš lenkų kalbos prielinksnio *przed* junginių, pvz.: *îmkime ties ŝawês Ewângeliâ* 355₂₃ ~ *weŝmy przed ŝie ŝamę Ewângeliâ* 367₁₂; *îmkime ties ŝawim Ewângeliâ ŝios dîenos* 53₃₈ ~ *weŝmimy przedŝie Ewângeliâ dŝiŝieyŝa* 53₁₉; plg: *îmkime ŝawês p Ewângeliâ S. ŝios dîenôs* 195₅ ~ *weŝmy przedŝie Ewângeliâ ŝwięta* 203₂₆.

4. Palyginti su kitais postpoziciniais vietininkais, kontekstuose su rimties veiksmažodžiais vieta *viduje* žymintis **inesyvas** Daukšos *Postilėje* vartojamas dažniausiai. Jis taip pat išsiskiria savo reikšmių ir prielinksninių koreliatų gausa. E. Valiulytė (1998, 30) nurodo 9 prielinksninius inesyvo sinonimus, čia apsiribosime tik penkiais: *ant + gen.* ('vidus' / 'paviršius'), *tarp + gen.*, *viduj + gen.*, *per + acc.*, *po + acc.* (išplitimo kur nors reikšmė).

4.1. Nustatyta, kad inesyvas dažniausiai yra pasyvusis konkrečios reikšmės daiktavardis arba abstraktas. Pasyviesiems **konkrečios** reikšmės inesyvams, be pagrindinės vietos viduje semos, kartais būdinga ar galima paviršiaus sema. Vietai paviršiuje, rečiau viduje reikšti, Daukša vartoja ir prielinksnio *ant* konstrukciją su *genityvu*. Taigi ir **iliatyvas**, ir prielinksninė konstrukcija *ant + gen.* kontekstuose su rimties veiksmažodžiais vartojami vietai viduje / paviršiuje žymėti. Kadangi galima paraleli vartosena, abu raiškos būdai bus aptarti kartu.

Dauguma *ant + gen.* konstrukcijų, turinčių paviršiaus ir atspirties¹⁰ reikšmę, nėra visiškai semantiniai inesyvo atitikmenys ir todėl ne visada gali būti pakeistos inesyvu,

⁹ DLKŽ² 204 prielinksnio *ik(i)* pirma reikšmė – 'vietos ribos žymėjimas'.

¹⁰ J. Kilius (1977, 44) teigia, kad prielinksnis *ant* reiškia ne tik viršų, bet ir atspirtį: „kai reiškiamas atspirtis į orientyrą, subjektas dažniausiai būna orientyro viršuje, bet viršus laikytinas ne relevantiniu, pirminiu požymiu, o tik prielinksnio relevantinio požymio – atspirties – pasekme. Prielinksnio *ant* reikšme suprantant atspirtį, o ne viršų, paviršių, dėsningi atrodo ir tie atvejai, kai *ant* vartojamas kontekste, suponuojančiame ne viršų, o apačią, nors čia galima išvelgti ir objektinių ar būdo santykių atspalvį“.

plg.: *ant kryžiaus* ir *kryžiuje*. Kai paskirais atvejais paviršiaus reikšmė yra neutralizuota, greta prielinksninės konstrukcijos randamas inesyvas, pvz., *ant lauko* ir *lauke* – junginys *ant + gen.* ir inesyvas yra sinonimai.

Toliau nagrinėjama žemiau išvardytų semantinių grupių vartoseną inesyvo linksniu ir prielinksninėje konstrukcijoje *ant + gen.*: žemės paviršiaus objektų (*kalnas, uola, kelias, laukas, duobė, sala, kraštas* ‘krantas’, *medis, kryžius*), vandens telkinių (*vanduo, marios, upė, ežeras*), atmosferos ir dangaus kūnų (*oras, pasaulis, svietas, žemė, dangus, dangūs, dangus ir žemė, saulė, mėnuo, žvaigždės*), susiejimų, susibūrimų, įvykio vietų (*vieta, turgus, puota, svodba*¹¹, *sūdas*) pavadinimai, kiti vietų pavadinimai (*lova, patalas, grabas, sostas, altorius*), gyvulių (*žirgas, kumelėlis, asilė, asilėlis*), kūno dalių (*kūnas, ranka, rankos ir kojos, šonas, akis, ausys, širdis, krūtinė, veidas, keliai, kaklas, pečiai, galva, įščia, sąnariai, nasrai, viduriai*¹², *kraujas*) pavadinimai, kai kurie abstraktai (*aukštybės, viera, valia, dūšia, siela, rojus, pragaras, pekla*), žodžiai *kairė, dešinė, pradžia, galas*. Dauguma šių daiktavardžių gali būti vartojami ir inesyvo linksniumi, ir prielinksnio *ant* konstrukcijose. Galima išskirti kelis tokios vartosenos atvejus.

4.1.1. Inesyvas ir prielinksninė konstrukcija *ant + gen.* vartojami su tokiais pačiais ar panašios reikšmės statyviniais veiksmažodžiais ir yra visiškai **sinonimai** (daiktavardžiai *pasaulis, dangus, dangus ir žemė, aukštybės, svodba, puota, ranka, kelias, sala, žemė, dangūs, vieta, sūdas, dūšia, širdis*), pvz.: *Paláimintas bûfsi miestė / ir a n t' l a u k o* 290₃₉ ~ *Błogofławiony będźiefż w mieście / y n á p o l u* 298₃₅ ir *málda daríta gal' bût (...)* ir *l a u k é* 221₄₂ ~ *n á p o l u* 230₁₅. Sintagmos su šiais žodžiais atitinka *na + loc.* konstrukcijas (*kaiþ irá Diéwas a n t d a g á u s* 11₅₄ ~ *iáko iest Bog n á niebie* 11₃₇ ir *nakti tułos źwajzdes d a g u i a rodźias* 502₂ ~ *fię gwiazdy n á niebie ukázuia* 543₁₆) arba šių daiktavardžių inesyvu verčiami lenkų kalbos prielinksnio *w* junginiai, o *ant + gen.* – prielinksnio *ná* konstrukcijos, pvz.: *Jéfus (...)* *a n t' k ê ł o tųs raupsútus iźgide* 327₂₁ ~ *n á d r o d z e tych trędowátých uzdrowił* 337₃₆ ir *Sakiôkię / o d ū ſ i a (...)* *Wiefżpati táwq / t a m é k e ł á gailéijmo* 175₂ ~ *Náfláduyże (...)* *Páná twego w t e y źáłofney d r o d z e* 184₂; *kurių a n t' ſ a ł ó s (...)* *l a b á i d a u g y r á* 522₅₀ ~ *iest n á w y ſ p i e* 568₁₀ ir *ſ a ł o i a wiénas mędźias áuga* 522₅₁ ~ *w (...)* *w y ſ p i e iedno drzewo roście* 568₁₁.

¹¹ Inesyvai *svodboje, puotoje* turi laiko reikšmės atspalvį. Tačiau vietos sema yra pagrindinė, nes šie inesyvai nurodo vietą, susijusią su tam tikru įvykiu ir jo laiku (J a b l o n s k i s 1928, 99).

¹² Inesyvas *viduriuose* Daukšos *Postilėje* turi reikšmę ‘viduje’, pvz.: *paſaulis horé likſminas / bet wi d u r i ū ſ é d u ſ i a ne ięuczia tikroio likſmumó* 214₃, *w i d u r i ū ſ i a q n t d ū ſ i o s kur turétumbim' bût žemcziũgais gerų darbų pagrâžinti* 33₂₁₋₂₂.

Inesyvo ir prielinksninės konstrukcijos *ant + gen.* sinonimija galima tada, kai daiktavardžiai žymi dvimačius daiktus, kurių svarbiausi požymiai yra plokštumas, plotas ir paviršius. Daugiau išryškinamas vienas požymis. E. Valiulytė (1998, 65) rašo, kad sinonimijos atveju formos skiriasi „nežymiais reikšmės atspalviais: prielinksniu *ant* pabrėžiamas vietos liečiamas paviršius, o vietininku – vietos ribos, plotas“. Iš skiltyje 4.1.1 išvardytų daiktavardžių plokštumos ypatybę turi žodžiai *laukas, dangus, žemė, kelias, sala*, taip pat gali turėti plačios reikšmės daiktavardžiai *pasaulis, aukštybės, vieta* bei daiktavardis *rankos*, jei inesyvas *rankose* suvokiamas ne kaip glėbys.

Kai kurių šių daiktavardžių vartoseną inesyvo linksniu ir prielinksninėje konstrukcijoje *ant + gen.* pasiskirsto tolygiai, bet daiktavardžiai *pasaulis, žemė, dangus, dangus ir žemė, vieta, aukštybės, sūdas* vietai reikšti yra daug dažniau vartojami su prielinksniu *ant*, o jų vartosenos inesyvo linksniu atvejai reti (pvz., inesyvas *sūde* – vienintelis Daukšos *Postilėje*).

Sinonimijos atveju inesyvo vartosenos retumą ir konstrukcijos *ant + gen.* vyravimą patikimiausia aiškinti lenkiškų prielinksnio *na* konstrukcijų įtaka¹³. Žinoma, ne visur M. Daukša yra aklaai sekęs originalo tekstu, tačiau daugeliu nagrinėjamų atvejų matomas pažodinis vertimas¹⁴. Lenkiškų ir lietuviškų sintagmų lyginimas rodo, kad inesyvu dažniausiai verčiama lenkų kalbos konstrukcija *w + loc.*, o *ant + gen. – na + loc.* konstrukcija. Taip galima aiškinti daiktavardžių *širdis, dūšia* vartoseną inesyvu ir prielinksninėje konstrukcijoje *ant + gen.* ([kas] *aná kêrfstą (...)* *turêio ant řirdies* 294₄₆ ~ *gniew / ktory miał ná fercu* 303₁₃ ir *Bet řirdifé gerosé řôdis Diéwo yra pradžia* 98₄₂ ~ *w fercách dobrych / słowo Boże iest początkiem* 100₁₃; (*Jéfus*) *teip' ant' dū řios nulûdęs búwo* 152₅₁ ~ *řię ták bárzo ná du řy řmęcił* 158₃₈ ir [tu] *turi Diéwą dū řio ie sáwo* 103₃₅ ~ *mař Bogá w du řy řwoiey* 105₁₀₋₁₁), t. p. plg.: *kaip m ê dzi ū se: ižg kur kėlas řkáiftumas ant' l á k ř tu / gardúmas ir wáiftas w a i ř i ū ř é / gražúmas ant' ř i e d ū* 406₄₋₆ ~ *iáko w drzewách: řkad powřtaie řlicžność ná lišćiu / smák y lekárřtwo w owocách / piękność ná kwiatkách* 420₁₂₋₁₃.

Vertimo nuoseklumas, sekimas originalu Daukšai būdingas, tačiau yra ir išimčių – kartais ir inesyvu, ir prielinksnine konstrukcija *ant + gen.* verčiami lenkų kalbos junginiai *na + loc.* (*Láupře ant' aug řtî bi Diéwui* 522₁₄₋₁₅ ~ *Chwalá ná*

¹³ Inesyvo *žemėje* lietuviškumą ir taisyklingumą istoriniu požiūriu lietuviškuose poteriuose bei prielinksninės konstrukcijos *ant žemės* pažodinį vertimą iš lenkų kalbos įrodinėja A. Salys (1979, 147–161), jam pritaria ir P. Skardžius (1997, 615).

¹⁴ Plg.: Daukšos *Katekizme* (DK 1995) randami keturi atvejai su daiktavardžiu *pasaulis* reikšme 'vieta'. Trys iš jų pavartoti prielinksninėje konstrukcijoje *ant + genityvas* (21₁₂, 70₁₈, 170₁₃) ir tik vienas – inesyvu (21₁₄₋₁₅). Visur verčiama iš lenkų kalbos prielinksnio *na* konstrukcijų (15₁₄₋₁₅, 15₁₆₋₁₇, 43₁₈₋₁₉, 129₁₁₋₁₂).

wyfokości Bogu 567₃₀ ir *stebuklīgēfnis Diēwas a u g ū t i b e f e* 82₂ ~ *džiwnieyŕy Bog ná wyfokości* 83₁₁), t. p. su daiktavardžiais *laukas, pasaulis, dangus* ir *žemė, turgus, puota, svodba, lova, kaklas, aukštybės*. Tai, kad Vujeko *Postilės* junginiai su prielinksniu *na*, be konstrukcijos *ant + gen.*, išverčiami ir inesyvu, rodo inesyvo įprasumą to meto kalboje.

Inesyvas ir prielinksninė konstrukcija *ant + gen.* pasitaiko ir vietoj kitų lenkų kalbos junginių, pvz.: *o a n a m é p a f a u l i i e g i w â t á a m Ź i n á i g i s i m e* 296₄₅ ~ *á p o ŝ m i e r ć i Ź y w o t w i e c Ź n y o t r z y m a m y* 305₃; *kołey su iũ efsi a n t' k ê l o* 296₂₅ ~ *pokiŝ z n i m i e s t w d r o d z e* 304₃₈; *liépe tárnu i (...)* [elgetas] *a n t k e l ū i r u Ź t w o r i ū ŝ e / s u ŝ a u k t'* 278₄ ~ *p o d r o g á c h y o p ł o t k á c h / z w o ł y w á c* 285₈; *waikŝcziot' a n t' Ź ê m e s* 400₁₈ ~ *chodŹić p o z i e m i* 414₁; *Wiŝi kurié giw ê n a t e g a n t' Ź ê m e s* 405₁₆ ~ *Wŝyŝcy o b y w á t e l e Ź i e m ŝ c y* 419₂; *Kas b e g i w e ŝ d a g u i a* 496₄₁ ~ *K t o w n i d Ź i e d o n i e b á* 534₄₅.

4.1.2. Prielinksninė konstrukcija *ant + gen.* inesyvo atitikmens neturi tada, kai ryŝki paviršiaus reikŝmė. Daukšos *Postilėje* nėra žodžių *kalnas, kairė, dešinė, pradžia, galas, patalas, sostas, altorius, veidas, kėliai* inesyvų. Su žemės paviršiaus objektų pavadinimais *kalnas, uola* vietai jų paviršiuje reikšti yra būdinga konstrukcijos *ant + gen.* vartosena, pvz.: *mieŝtas a n t' k a l n o p a ŝ t a t i t a s* 445₂₈, *miáŝto ná g o r z e z b u d o w á n e* 465₅₂; *Kur i e w e l a n t ū l ó s : t i e y r a k u r i e t a d i Ź g i r ŝ t a* 97₃₂, *K t o r z y z á ŝ n á o p o k e* 99₁₃. Vienintelį Daukšos *Postilės* žodžio *uola* inesyvą lemia veiksmožodžio leksinė reikŝmė ([Juozapas] *padêio i i (kũn a) g r a b é (...)* *kuri búwo i Ź k â ł e ŝ ū ł o i é* 179₄₂ ~ *ktory był wykował w o p o c e* 188₁₉).

Prielinksninės konstrukcijos *ant pradžios, ant galo* (šiomis sintagmomis dažnai nurodomi įrašai Evangelijose), *ant kairės, ant dešinės* yra pažodiniai lenkų kalbos junginių *ná + loc.* vertimai: *(hoŹéi) a n t' k a i r é s t i k r á p á ŝ m e r k i m á t u r* 209₂₇₋₂₈ ~ *n a l e w i c y* 271₃₆; *Chriŝtus ŝêdi a n t' d e ŝ i n é s D i é w o* 199₄₃ ~ *Chryŝtus ŝ i e d Ź i n á p r á w i c y B o Ź e y* 207₅₁; *S. J ū n a s (...)* *a n t' p r â d Ź i o s ŝ a w o s E w a n g e l i o s a p e D i e w i ŝ t e (...)* *m i k l i n á* 44₁ ~ *n á p o c Ź a t k u ŝ w e y E w á n g e l i e y* 43₁₈; *A n t' g â ł o d ū ŝ t p r i e Ź a ŝ t i E w a n g e l i ŝ t a* 91₃₈ ~ *N á o ŝ t á t e k d á i e p r z y c Ź y n e E w á n g e l i ŝ t á ŝ.* 92₄₁.

Daiktavardžiai *patalas, sostas, altorius, veidas, kėliai* junginiuose su prielinksniu *ant* turi paviršiaus reikŝmę. Jiems būdingas plokštumos, o ne ertmės požymis. Jų vartosena konstrukcijoje *ant + gen.* dar gali būti nulemta ir lenkiškų prielinksnio *na* junginių, pvz.: *Chriŝtus y r a a n t' a ł t ô r e u s* 133₄₆ ~ *Chryŝtus i e ŝ t n á o ł t a r z u* 140₄₀; *(Pilôtas) ŝ e d é i o a n t ŝ ô ŝ t o* 167a₁₇ ~ *ŝ i e d Ź i a ł n á ŝ t o l c u* 175₂₁; *n ū g p ł â ŝ t a k u a n t' w e i d o k a i p' a p t i n u ŝ i w i e ŝ p a t i J é z u i ŝ w e d e ó r a n'* 170₁₇; *n á t w a r z y i á k o o p u c h ł e g o P á n á* 179₃.

Prielinksninė konstrukcija *ant + gen.* vartojama visuose junginiuose su gyvulių pavadinimais: *ŝêdêti / joti / ateiti ant kumelėlio / Źirgo / asilyčos / asilėlio*.

Daiktavardžiai *medis, kryžius* sintagmose *afieravoti, karoti, pakabinti, būti pakabintam ant medžio / ant medžio kryžiaus, kentėti, kaboti ant kryžiaus* turi ne tiek viršaus, kiek atspirties¹⁵ požymį, todėl vartojami konstrukcijose su prielinksniu *ant*, pvz.: *pařsiremes ant mēdžio* 429₄ ~ *wspārřy się nā drzewie* 444₂₃; *ant mēdžio pakabintas* 177₁₀ ~ *nā drzewie zāwieřone* 185₅₃; *Christus (...) ant križiaus kēnte* 454₄₄ ~ *nā krzyżu ćierpiał* 481₃₉.

4.1.3. Inesyvo vyravimas pastebimas tais atvejais, kai paviršiaus reikšmės nėra.

Daiktavardžiai *pekla, pragaras, rojus, siela, akys, ausys, nasrai, viduriai, iščia, šonas* vietai reikšti vartojami tik inesyvo linksniu. Tai lemia pačių daiktavardžių vidaus reikšmė (*iščios, viduriai, nasrai, akys, ausys*), originalo konstrukcija (*šonas: W. Christus tēikeš palikt reczius arba žimės žaiždų řōne* 195₃₂ ~ *znáki ran w buku* 204₆). Daiktavardžiai *pekla, pragaras, rojus, siela* priskirtini prie abstraktų, apie juos dar bus rašoma.

Jei *ant* + *gen.* junginys, be inesyvo, tekste aptinkamas su tuo pačiu daiktavardžiu, jo reikšmė visai kitokia – vieta paviršiuje. Tokiu atveju šie du būdai lokacijai reikšti sudaro opoziciją.

Su vandens telkinių pavadinimais (*vanduo, marios, upė, ežeras*) buvimui / plaukiojimui vandenyje reikšti vartojamas tik inesyvas. Prielinksnio *ant* vartoseną su šiais daiktavardžiais lemia kontekstas – visur ryški paviršiaus reikšmė, pvz.: *kēto ant wāndenes ne pažint* 580₁₄ ~ *drógi nā wodźie nie źnac* 627₂₀. Vandens telkinių pavadinimų inesyvu verčiami lenkų kalbos junginiai su prielinksniu *w*, o *ant* + *gen.* – konstrukcija *na* + *loc.* Taigi šiuose kontekstuose ir lietuvių, ir lenkų kalbose linksnio ir prielinksninės konstrukcijos vartoseną yra motyvuota.

Gretiminę inesyvo ir prielinksninės konstrukcijos *ant* + *gen.* vartoseną su kūno dalių pavadinimais lemia semų ‘paviršius’ ↔ ‘vidus’ opozicija, plg.: [Jonas] *ant krotų Wieřpateis gūléio* 43₂₂ ~ *nā pierśiách Pāńřkich odpocźywał* 42₃₃₋₃₄ ir *toii ugnis (...) krotiřē Diewo užrakinta / tuř būt* 8₃₇ ~ *ogień w (...) pierśiách Boźych zámkniony* 8₃₅; *regint ne kãltą awineli (...) anoi gėdiřkoi karūnoi ant galwós* 174₃₀ ~ *nā głowie* 183₃₀ ir *kurié [eretikai] (...) kę saw ilipe galwoie* 212₁₃ ~ *ktore sobie ulepili w głowie* 220₂₉.

4.2. Dažnas yra abstrakčios reikšmės daiktavardžių inesyvas: *duřia io notlikoš pękloi* 185₁₃ ~ *niezostálá w piekle* 193₂₅; (*Apářtalái*) *dźeugřmus turēio siēloi* 213₁₂ ~ *nā řumnieniu* 221₂₅; *didžturis (...) palaidotas pragaria* 271₂₄ ~ *pogręebion w piekle* 278₃₆.

¹⁵ Kilius (1977, 44): „atspirtimi suprantant tai, kad orientyras laiko subjekta, atlaiko jo svorį“. Dar žr. 10 išnašą.

Abstrakčios reikšmės žodžių inesyvą gali lemti Vujeko *Mažosios postilės* lenkiškosios konstrukcijos, kurias Daukša išverčia pažodžiui:

turėti neapykantoje: *turêkite nopîkantoie kas pikto yrá* 576₂₁ ~ *mieyćie w nienawiści co złogo iest* 623₁₅; *mané pirm neg ius turêio nopîkantoie* 530₄₂ ~ *mnie pierwey niżli was miał w nienawiści* 577₁₅;

mokytas + iness.: *Jėjus / táre mókitump' zókoné* 338₉ ~ *JEzus / rzekł do ucżonych w zakonie* 348₃₃; *Pówiłas Thimotéuŝą sáwą / nórint' iżg iaunų wáŝŝarų raŝtė S. mōkitą / taczéu graudina idant' (...) mōkitus ŝkáiti-mę* 378₄₇ ~ *w piśmie S. bieglego / przedŝię upomina / áby ŝię uŝtáwicżnie ćwicżył w cżytániu* 393₇₋₈.

Nedažnai aptinkami tokie abstrakčios reikšmės daiktavardžių inesyvai, kurie yra pavartoti vietoj Vujeko *Postilės* prievoksmių: *kéla Diéwo tieŝoié mōki* 363₃₉₋₉ ~ *drogi Bożey w prawdzie náucżaŝ* 375₈₋₉; *patis W. Christus tieŝoia númire* 343₃₃ ~ *ŝam Pan Chryŝtus prawdżi wie umárl* 354₃₃.

Daug rečiau abstraktai vartojami prielinksninėje konstrukcijoje *ant + gen.* Dažniausiai tai lemia originalo konstrukcijos, pvz.: *Heretikai kurié ant paczios wierós fundawoie nutéifinimá ir iżgânimá sáwa* 294₁₉ ~ *ná ŝámey wierze funduią* 302₄₀; *ant' mûŝu wálos yra bût' iżganitu* 411₂ ~ *ná náŝey woley iest być zbáwionym* 425₃; *(Jėjus) teip' ant' dū ŝios nulûdeŝ búwo* 152₅₁ ~ *ŝię ták bárzo ná duŝy ŝmęcił* 158₃₈.

4.3. Toliau aptariamais inesyvo prielinksniniai atitikmenys yra retesni. Jie vartojami vietoj įvairių lenkiškų prielinksninių konstrukcijų.

4.3.1. Prielinksninė konstrukcija *viduryje, viduj (tarp)*¹⁶ + *gen.* (lenkų *w pośrzedku*) žymi:

a) objekto lokaciją tarp kitų dviejų objektų. Daiktas gali būti apribotas kitų iš šonų (vertikalė) arba iš viršaus ir apačios (horizontalė), pvz.: *O Jeŝy widuriié (nukriżewoio)* 172₂ ~ *á w pośrzedku Jezufá* 181₁₅₋₁₆; *bażńćioie / kuřii yrá widuriiiie târp dagáus ir târp' prâgaro* 526_{b16} ~ *ktory iest w pośrzedku miedzy niebem á miedzy piekłem* 572₃₂;

b) objekto lokaciją tarp daugiau nei dviejų kitų objektų, kurie sudaro sankaupą (pasyvieji daiktavardžiai) arba minią (aktyvieji daiktavardžiai), todėl išvelgiamas ertmės požymis, pvz.: *uŝŝéio kukalús widuriiie kwiecżiu* 82₃₄ ~ *náŝiał kakolu w poŝrzedku pŝenice* 83₄₀; *regint ne káltą awineli widúi wilkú* 174₃₀ ~ *widżac niewinnego Báránká w pośrzed wilkow* 183₃₀;

c) kai *viduryje / viduriuose* yra *viduje* sinonimai. Paprastai tokiais atvejais vartojamos sintagmos *viduryje / viduriuose + ant + gen.* (lenkų k. *wewnątrz*): [Jėjus]

¹⁶ Konstrukcija *viduryje, viduj tarp + gen.* aptinkama nusakant lokaciją tarp dviejų objektų.

widuriié ant širdies dziâuges izg musy izgânimo 38³⁵⁻³⁶ ~ *we wnątrz się ną fercu rádował* 38²³⁻²⁴; *widuriusia ant dúšios* 33²¹ ~ *we wnątrz ną dušy* 33⁸.

4.3.2. Prielinksninė konstrukcija *tarp + gen.* (lenkų k. *między + loc.*) ir anksčiau aptarta *viduryje, viduj + gen.* sinonimiškumu inesyvui yra semantiškai panašios. *Tarp + gen.* vietai reikšti žymi:

a) lokaciją minioje, pvz.: *tarp kurių (móterų) búwo Maria Magdalená* 179¹⁶ ~ *miedzy ktorymi była Márya Mágdálená* 187³⁹; *kokié búwo (...) Pharizéu-šaitarp' anós miniós* 91⁵³ ~ *miedzy ona rzeŝą* 92⁵⁵;

b) lokaciją tarp 2 daiktų (daug rečiau), pvz.: *(kurį) tarp dwieių akmenų ũžrakina* 407¹⁻² ~ *miedzy dwiemá kámieñmi zámykáig* 421⁴.

4.3.3. Konstrukcijos *per + acc.* (lenkų *na, po + loc., przez + acc.*) ir *po + acc.* (lenkų *po + loc.*) vietai reikšti dažniausiai vartojamos:

a) su dideliu plotu žyminčiais žodžiais, dažnai su daiktavardžiu *pasaulis*: *io arba' niekur per pasáuli ne bú* 445³¹ ~ *na świeće nie było* 466¹; *wiffá per pasauli Bažnîczia krikšczioniŝká (...) turêio wiffadós ŝitą búdg małdų* 547⁸ ~ *wŝystek po świecie Kościól (...) miał záwŝe ten obyczay modlitw* 594⁵¹⁷; *(Bažnîcze) wiffúr yr' ir wiffadós bú paŝiŝtama po wiffá pasáuli* 226³¹ ~ *był znáiomý po wŝytkiemu ŝwiátu* 235¹⁶. Inesyvui sinonimiška sintagma *per / po pasauli* suvokiama kaip neapribota, tęstinė erdvė, kurios didumą paryškina prieš daiktavardį *pasaulis* pridėtas apimties reikšmės būdvardis *visas*;

b) su garsinės raiškos veiksmažodžiais, pvz.: *ŝkálpt per pasáuli* 17⁴⁰ ~ *oŝláwiác po świecie* 18⁵; *Christus (...) kártais ŝynagógofe kártais pokálnus / po łaukús / ir wel' lútúŝe ŝâke* 289³³ ~ *w Božnicách / czâsem po gorách / po polách / y teŝ w łodŝiách kazał* 297²⁸;

c) su kartotini veiksmą reiškiančiais veiksmažodžiais, pvz.: *Slapifŝis po kálnus / po girês* 14⁴⁸⁻⁴⁹ ~ *Bêda ŝie kryc po gorách* 14⁴³; *ne ŝemey' wáikŝcziodamas / bet' po dagų lakiodamas eřelis* 43³⁴ ~ *niepo ŝiemi chodŝacy / álepo niebie latáigcy* 43⁵.

Aptinkama atvejų, kai inesyvo prielinksniniai koreliatai *per + acc.* ir *po + acc.* vartojami tuose pačiuose kontekstuose, plg.: *Galêio iifŝái wáikŝcziot' po marés ŝaufomis kóiomis* 347¹³ ~ *chodŝic po morzu* 358²³ ir *dwafiá (...) wáikŝtinêie per*

¹⁷ Pasitako atvejų, kai konstrukcija *per + acc.* vartojama nelabai tinkamai, pvz.: junginyje *iŝpaŝiinkimé (...) per wiffa pasáuli* 267¹² ~ *wyznawaymy iáwnie przede wŝytkim ŝwiátém* 274¹³ originalo prielinksnis *przed* (šiuo atveju 'prieš') suponuoja pasaulio kaip adresato funkciją. Sintagmoje *Wáikŝcziodamas Jesus per marés* 377⁴ ~ *Chodŝac Jesus przy morzu Gáli-leyŝkim* 391⁴ konstrukcija *per + acc.* siūlo prielinksnį *prie*, be to, ir originalo prielinksnis yra *przy*.

wietás be wandenés 118₆ ~ *przechodzi przez mieścá bezwodne* 125₁₁. Be šių dviejų konstrukcijų, tokiuose kontekstuose galimas ir datyvas, pvz.: *dwafia (...) wáikŹcŹioie wíetomis faufomis* 120₃₄ ~ *chodŹi po mieścách suchych* 127₃₃.

Minėtinas dar vienas įdomus atvejis, kai aptariamų konstrukcijų vartoseną sutampa, plg.: *tápo támfumai po wiffa Źemę* 173₅ ~ *stáły się ciemności po wfŹytkiey ziemi* 182₁₄ ir *tamŹibes tápusios est per wifŹa Źemę* 173₁₉. Antrojo sakinio lenkiškose perikopėse nėra (p. 182), jis yra Daukšos prirašytas¹⁸. Abi sintagmas skiria tik 14 teksto eilučių, tad keista, kodėl nevartojama ta pati prielinksninė konstrukcija.

5. Adesyvas iš visų postpozicinių vietininkų Daukšos *Postilėje* yra rečiausias. XVI a. kalboje šis linksnis jau buvęs gana silpnas, kadangi *Postilė* liudija adesyvo semantinių funkcijų pakitimus.

Adesyvo ir aliatyvo neutralizacija ypač ryški su kalbėjimo veiksmazodžiais, taip pat su veiksmazodžiais *pulti, stotis, siųsti, patekti, pririšti, judinti*. Ji prasidėjusi dėl prielinksninių konstrukcijų *prieg + gen.* ir *prieg + dat.* funkcijų pakitimo (R o s i n a s 2001, 138).

Adesyvo pašalio reikšmė Daukšos *Postilėje* nėra pagrindinė. Daugiau nei 2/3 adesyvo pavyzdžių žymi vietą asmens aplinkoje, jo dvasinėje erdvėje¹⁹. Šios reikšmės adesyvas yra aktyvusis daiktavardis / įvardis²⁰, priartėjęs prie inesyvo posistemio. Juo dažniausiai verčiama lenkų kalbos konstrukcija *w + loc.*, pvz.: *Ewangeliá (...) turi Źa wi m p d wiełopą priliginimą* 87₅ ~ *ma w Źobie* 88₁₉; *(taŹái) maním p giwêna ir aŹ iamę* 134₂₅ ~ *We mnie mieŹka á ia w nim* 141₁₅; *iamé* [Dieve] *giwêname / iamé krutinameŹ / ir iemím p eŹmé* 606₃₅₋₃₆ ~ *w nim Źywiemy / w nim Źię ruŹamy / y w nim iestefmy* 471₄. Inesyvo ir adesyvo vartoseną su participiniais įvardžiais tuose pačiuose kontekstuose rodo šių linksnių reikšmių sutapimą. Tokį procesą galėjo lemti adesyvo posesyvumo reikšmės atspalvis. Pasak A. R o s i n o (2001, 140–143), pagrindinis veiksnys šių linksnių neutralizacijai buvo sisteminis (morfologinis) adesyvo trumpėjimas, prasidėjęs daugiskaitoje, vėliau perėjęs į vienaskaitą – tai pagrindžia Daukšos *Postilės* junginiai, kai toje pačioje sintagmoje randami abu linksniai – adesyvas ir inesyvas, pvz.: *ŹmoneŹe bediewiűŹemp ir neyŹtikuműŹemp* 44₅₃ ~ *w ludŹiách niezboŹnych y niewiernych* 44₁₄₋₁₅²¹.

5.1. Vietą prie, šalia ko nors (pašalio reikšmė) žymintį adesyvą „atliepia“ prielinksninės konstrukcijos *prieg + dat. / gen., pas + acc., ties + instr., už + gen.*

¹⁸ Šio sakinio nėra ir Vilento EE.

¹⁹ Apie požymį *gyvas* ↔ *negyvas* aprašant postpozicinių vietininkų sistemą žr. K a v a l i ũ n a i t ė 2001, 93–111; 2003, 33–49.

²⁰ Įvardžių adesyvas sudaro didžiąją dalį visų *Postilės* adesyvų pavyzdžių.

²¹ Plg. K a v a l i ũ n a i t ė 2001, 104–109.

5.1.1. Pagrindinis ir dažniausiai vartojamas pašalį žyminčio adesyvo semantinis atitikmuo – prielinksninė konstrukcija *prieg + dat.*, rečiau – *prieg + gen.* Adesyvu yra verčiamos lenkų kalbos konstrukcijos *u + gen.* ('pas, prie'), *prieg + dat. / gen.* konstrukcija – prielinksnio *przy* ('prie; šalia; su; per') junginiai, pvz.: *W. Christus (...) stówi dúrifią m p musy* 45₄₉ ~ *ktory stoi v drzwi nášych* 45₁₁ ir *(ánis) stowêio stúprei prieg iam'* 298₁₇ ~ *stali mocno przy nim* 306₃₈; *Kad sedêio fkom iéip' wienúlika mókitiniy* 226₁₅ ~ *śiedziáło v stołu* 235₁ ir *kurié su mumis prieg tofiąg fkomios fêdi* 352₃₅ ~ *przy tymże stole śiedzą* 364₃.

Retai pasitaiko kitų vertimo variantų, pvz.: *Tóii nupéłne Diéwie p / idánt' ángelas ią atłakitú* 472₃₅ ~ *ktora zástúžylá od Anyolá byc náviedzóná* 503₂₄; *kaíp túri wéiktis prieg dwári io* 434₁₇ ~ *się máią spráwowác ná dworzé iego* 450₈.

Adesyvu ir adesyvine konstrukcija *prieg + dat. / gen.* gali būti verčiami lenkų kalbos prielinksnio *przede* junginiai (kai juose vartojami pasyvieji daiktavardžiai; kontekstai su aktyviaisiais daug retesni), pvz.: *wisli túrimę stowét fóstie p io* 360₅ ~ *stánąc przed stolicą iego* 350₃₉; *palik ten' dówáng táwa prieg áltôriaus* 292₂₈ ~ *Żostaw tám dar twoy przed ołtarzem* 301₃; *Lózorius kurís gulêio wártúfemp io* 270₃₇ ~ *ktory leżał przede wroty iego* 277₄₈, plg. *Lózorius (...) gulêio wártúfemp didžturio* 271₃₄ ~ *leżał v wrot bogacžowych* 278₄₄.

5.1.2. Pas + acc. Teiginį, kad šio prielinksnio junginiai yra adesyvo semantiniai atitikmenys, pagrindžia Vujeko *Postilės* sintagmos *u + gen.*, kurios, kaip jau minėta, dažniausiai verčiamos adesyvu, plg.: *Lozorius / kurís gulêio pas wártús io (didžturio)* 267_{a7} ~ *ktory leżał v wrot iego* 276₄₋₅ ir *iifsái gulêio wártúfemp* 270₄₈ ~ *on leżał v wrot* 278₁₀.

Prielinksnine konstrukcija *pas + acc.* verčiami kitokie lenkiški prielinksniai:

podle 'šalia, šalimais, greta': *Ant to pawárgelis yra ioğ sêdi pas kêlą* 105₄₅ ~ *śiedzą podle drogi* 107₁; *kurié pas kêlą / fšitie yra / kurié kláufo* 97₃₀ ~ *ktorzy podle drogi* 99₁₁;

wedle 'prie, šalia': *áklas nêkuris sedêio pas kêlą êlgetaudamas* 102₉ ~ *śiedzał wedla drogi źebrząc* 103₂; *pas krâfsta sedédami* 524₃₁ ~ *wedla brzegu śiedzący* 569₄₀; *(Maria) wel' sedédama pas kóias Wiefspatiés* 490₄₅ ~ *śiedząc wedle nog Páńskich* 523₃₇.

Minėtas lietuviškas sintagmas *pas + acc.* pavyzdžiuose, kai yra nurodomas koks nors plotas (kelias, kraštas 'krantas'), būtų galima laikyti inesyvo prielinksniniais atitikmenimis, lygiaverčiais *ant + gen.* konstrukcijoms, jei nebūtų žinomas vertimo šaltinis. Šiais atvejais *pas + acc.* adesyviškumą pagrindžia lenkiškų prielinksnių reikšmė, rodanti lokaciją prie, šalia ko nors, bei anksčiau minėtas teiginys, kad junginiais su prielinksniu *pas*, kaip ir adesyvu, yra išversti lenkų kalbos prielinksnio *u* junginiai.

5.1.3. Ties + instr. (lenkų *przed + instr.*). Kartais prielinksnio *pas* konstrukcija Daukša pavartoja su aktyviaisiais daiktavardžiais ar įvardžiais, pvz.: *żmógus wánde-nimis patúlżes stowêio pás iń* 339₂₋₃ ~ *stał przed nim* 350₁. Tačiau dažniau tokiais atvejais pasirenkama konstrukcija su prielinksniu *ties – ties + instr.*, pvz.: *żmogus (...) búwo ties iń* 338₈ ~ *był przed nim* 348₃₁; *kurié stówi ties tawiń* 323₆ ~ *ktorzy stoią przed tobą* 333₁₃.

5.1.4. Labai retai ir tik tam tikruose kontekstuose adesyvo koreliatas gali būti prielinksninė konstrukcija *uż + gen.*, plg.: *daugi Muitinikų sedeio už fkomios su Jezufu* 510₄₅₋₆ ~ *śiedźieli v stołu* 556₆; *(Wieżpatis) lieps iiémus sedet’ už fkomios sawós* 601₃₁ ~ *śiedzieć v stołu swiego* 554₄₉, ir *(Katholikai) śwētűsius fkomieíp Wieżpatiés (tai yra ałtorip prieğ miżéi S.) minédawo* 539₅₀₋₁ ~ *v stołu Páńskie-go (to iest v ołtarzá przy Mżey ś.) wspomniano* 586₇. Prielinksninė konstrukcija *uż + gen.* šiame kontekste gali būti verčiama ir iš lenkų kalbos prielinksnio *za* junginių, pvz.: *sedédami su iń už fkomios* 485₂₀₋₁ ~ *fiedzac z nim zá stołem* 518₂.

Išvados

1. Daukšos *Postilė* fiksuoja keturių postpozicinių vietininkų sistemą. Iliatyvas, aliatyvas, inesyvas tekste dažni, adesyvas dėl neutralizacijos su inesyvu ir aliatyvu vietos reikšme vartojamas rečiausiai.

2. Iliatyvu verčiamos prielinksninės konstrukcijos *do + gen.*, *w + acc.*, *na + acc.*, aliatyvu – *do + gen.*, *ku + dat.*, *na + acc.* (išvardyta mažėjimo tvarka).

Inesyvu verčiamos prielinksninės konstrukcijos *w + loc.* ir *na + loc.* (rečiau), adesyvu – konstrukcijos *u + gen.*

3. Aliatyvas gali atitikti ne lenkų kalbos konstrukciją *do + gen.*, bet genityvą, tačiau *do* šiuo atveju yra veiksmožodžio priešdėlis. Tokios lenkų kalbos sintagmos (*slinkties veiksmožodis su priešdėliu do- + genityvas*) galėjo lemti genityvo vartoseną vietoj aliatyvo Daukšos *Postilėje*.

4. *Postilėje* randami tokie prielinksniniai postpozicinių vietininkų ‘lokacija’ koreliatai (išvardyta mažėjimo tvarka):

Slinktis		Rimtis	
Iliatyvas	Aliatyvas	Inesyvas	Adesyvas
<i>ing + acc.</i> (le. <i>do + gen.</i> , <i>w + acc.</i> , <i>na + acc.</i>)	<i>ant + gen.</i> (le. <i>na + acc.</i>)	<i>ant + gen.</i> (le. <i>na + loc.</i>)	<i>prieg + dat. / gen.</i> (le. <i>przy + loc.</i> , <i>przed + instr.</i>)

<i>ant + gen.</i> (le. <i>na + acc.</i>)	<i>pas + acc.</i> (le. <i>podle + gen.</i>)	<i>tarp + gen.</i> (le. <i>między + loc.</i>)	<i>pas + acc.</i> (le. <i>u + gen.</i> , <i>podle + gen.</i> , <i>wedle + gen.</i>)
<i>tarp + gen.</i> (le. <i>między + acc.</i>)	<i>prieg + dat.</i> (le. <i>ku + dat.</i> , <i>przy + loc.</i>)	<i>viduj + gen.</i> (le. <i>w pośrodku + gen.</i>)	<i>ties + instr.</i> (le. <i>przed + instr.</i>)
<i>po akim + gen.</i> (le. <i>przed + instr., acc.</i>)	<i>net ik + gen. / dat.</i> (le. <i>až do + gen.</i>)	<i>per + acc.</i> (le. <i>na + loc.</i> , <i>po + loc.</i> , <i>przez + acc.</i>)	<i>už + gen.</i> (le. <i>u + gen.</i> , <i>za + instr.</i>)
	<i>ties + gen. / instr.</i> (le. <i>przed + acc.</i>)	<i>po + acc.</i> (le. <i>po + loc.</i>)	

5. Prielinksninės konstrukcijos *ant + gen.* vartoseną direktyvo galiniam taškui viduje resp. neviduje žymėti yra suponuota Vujeko *Postilės* sintagmų.

6. Kiti postpozicinių vietininkų prielinksniniai koreliatai atitinka įvairių lenkų kalbos prielinksnių junginius (žr. lentelę). Šių Daukšos *Postilės* konstrukcijų, tarp jų ir *ant + gen.* kaip inesyvo sinonimo, vartosenai Vujeko *Mažosios Postilės* sintagmų įtaką nustatyti sudėtinga. Tokių Daukšos *Postilės* prielinksninių junginių atsiradimą galėjo lemti tiek sintaksinė-semantinė lietuvių kalbos struktūra, tiek originalo sintaksė.

7. Postpozicinių vietininkų sistemos stiprumą Daukšos *Postilėje* pagrindžia lenkų kalbos prielinksninių konstrukcijų vertimas kuriuo nors vietininku, o ne jam semantiškai adekvačiu prielinksniniu junginiu, pvz., neretai lenkišką konstrukciją *na + acc.* atitinka iliatyvas ar aliatyvas*.

THE USE OF POSTPOSITIONAL LOCATIVES AND SYNONYMOUS PREPOSITIONAL CONSTRUCTIONS IN M. DAUKŠA'S *POSTILLA* AND THEIR TRANSLATION

Summary

The article deals with the system of four postpositional locatives and synonymous prepositional constructions. The system of four postpositional locatives in Daukša's *Postilla* is quite well represented.

* Dėkoju prof. habil. dr. Albertui Rosinui, prof. habil. dr. Bonifacui Stundžiai, prof. habil. dr. Axeliui Holvoetui už naudingus patarimus, rašant šį straipsnį.

The Polish prepositional constructions of Wujek's *The Little Postilla* are translated by using the illative, allative, inessive and adessive or Lithuanian prepositional constructions.

The illative translates from Polish the prepositional constructions *do + gen.*, *w + acc.*, *na + acc.* The allative corresponds to *do + gen.*, *ku + dat.*, *na + acc.* and *genitive* (in Polish syntagmas the *verb* with the prefix *do-* + *genitive*). The latter use in Polish could determine the use of the *genitive* instead of the allative in Daukša's *Postilla*, e.g. *bę pigái to priwéfsimę 443₁₃₋₁₄ ~ tedy šnádnie tego dowiedźiemy 463₃₄*.

The inessive corresponds to the Polish prepositional constructions *w + loc.* and *na + loc.* (rarely), the adessive is equivalent mostly to *u + gen.* In comparison with the rest of the postpositional locatives, the adessive in its traditional meaning 'location' is found more seldom because of its neutralization with the inessive and the allative.

When denoting the final point, the directional prepositional construction *ant + gen.* as a synonym of the illative and the allative is a word-for-word translation from Polish prepositional construction.

The rest of the prepositional constructions correlating with postpositional locatives correspond to different Polish prepositional constructions (the data is in the table). A definition of the influence of Wujek's *Postilla* on Daukša's translation is complicated in this case. Both the syntactic and semantic system of the Lithuanian language and the syntax of Wujek's *Postilla* could have determined the use of these prepositional constructions.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

DK – K a t h e c h i s m a s ... paraszitas per D. Iakvuba Ledesma ... Jžgulditas iš Liežuvio Lankiško ing Lietuviška per Kuniga Mikaloiu Daugša ... Išspáuftas Wilniuie ... 1595.

DLKG – Dabartinės lietuvių kalbos gramatika, Vilnius, 1994.

DLKŽ – Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, Vilnius, 1972.

DP – Poſtilla Catholicka Tái eſti Trumpas ir Praſtas Iſchuldimas Euangeliu / ſakamui Bažniczoie Per Kúnigą Mikalov Davkszą Kanoniką Médnikų / iš lėkiſko pergúldita. Su walá dałáidimu wíreu-jiuių. Wilniui. Drukárnioi Akadēmios Societatis Iesv. A. D. 1599 (1599 metų leidimas [VU biblioteka, sign. L_R 1618] ir du fotokopiniai leidimai: 1926, 2000).

EE – Euangelias bei Epiftolas / Nedeliu ir ſchwentuju dienofu ſkaitomoſias... pilnai ir wiernai per-
gulditas ant Lietuwiſchka Szodža / per Baltramieju Willenta... Iſchſpauſtas Karalauczui... M. D. LXXIX.

G e l u m b e c k a i t ė J., 2002, Linksnių ir prielinksnių konstrukcijų sintaksė JONO BRETKŪNO Biblijos Evangelijoje pagal Luką, Vilnius.

J a b l o n s k i s J., 1928, Rygiškių Jono Linksniai ir prielinksniai, Kaunas.

K a v a l i ū n a i t ė G., 2001, Adesyvas Chylinskio Naujojo Testamento vertime, – Acta Linguistica Lithuanica, XLV, 93–111.

K a v a l i ū n a i t ė G., 2003, Postpozicinių vietininkų sistema Chylinskio Naujojo Testamento vertime, – Acta Linguistica Lithuanica, XLIX, 33–49.

K i l i u s J., 1977, Orientacinių reikšmių struktūra lietuvių kalboje (Apie vietos prielinksnių ir linksnių reikšmes), – Kalbotyra, XXVIII (1), 40–49.

K i l i u s J., 1980, Slankumo reikšmių struktūra lietuvių kalboje, – Kalbotyra, XXXI (1), 34–56.

K l e m e n s i e w i c z et al., 1955 – Z. K l e m e n s i e w i c z, T. L e h r - S p ł a w i ŋ s k i, S. U r - b a ŋ c z y k, Gramatyka historyczna języka polskiego, Warszawa.

K u d z i n o w s k i Cz., 1977, Indeks-słownik do „Daukšos Postilė“, I–II, Poznań.

L K Ž – Lietuvių kalbos žodynas, V, Vilnius, 1959.

M a s k u l i ū n a s B., 2000, Dėl vieno posesyvumo raiškos atvejo senuosiuose raštuose, – Baltistica, XXXIV (2), 199–208.

- Palionis J., 2000, 1599 metų Postilė ir jos leidimai, – Mikalojaus Daukšos 1599 metų Postilė ir jos šaltiniai, Vilnius, 13–22.
- Pisarkowa K., 1984, Historia składni języka polskiego, Wrocław.
- Range J. D., 1995, Allativ und Adessiv in altlitauischen Texten des 16. Jahrhundert, – *Linguistica Baltica*, IV, 93–102.
- Rosinas A., 1995, Baltų kalbų įvardžiai: morfologijos raida, Vilnius.
- Rosinas A., 2001, Mikalojaus Daukšos tekstų įvardžių semantinė ir morfologinė struktūra, Vilnius.
- Salys A., 1979, Vis dėlto: kaip danguje, taip ir žemėje, – A. Salys, Raštai, I, Roma, 147–152.
- Salys A., 1979, Ir vis dėlto ne taip, – A. Salys, Raštai, I, Roma, 152–161.
- SJP – Słownik języka polskiego ułożony pod redakcją J. Karłowicza, A. Kryńskiego, W. Niedźwiedzkiego, II, V, Warszawa, 1902, 1912.
- Skardžius P., 1997, Rinktiniai raštai, II, Vilnius.
- Sližienė N., 1994, Lietuvių kalbos veiksmažodžių junglumo žodynas, I, A–M, Vilnius.
- SPP – Słownik poprawnej polszczyzny, Warszawa, 1993.
- Valiulytė E., 1998, Dabartinės lietuvių kalbos sintaksiniai sinonimai, Vilnius.
- W³ – *Postilla Catholica Mnieyſza ... Przez D. Jakvba Wuyka ... W Krakowie* (trečiasis leidimas 1590, VU biblioteka, sign. II 5343).
- Zinkevičius Z., 1980, Lietuvių kalbos istorinė gramatika, I, Vilnius.
- Zinkevičius Z., 1982, Lietuvių kalbos postpoziciniai vietininkai, – *Baltistica*, XVIII (1), 21–38.